

ЛІТЕРАТУРА:

1. Громовий В. Мистецтво живого слова. Посібник із сучасної риторики для старшокласників та студентів. Кіровоград, 1999. 198 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Косянчук С. Деякі аспекти вивчення проблеми формування риторичних умінь старшокласників // Укр. мова і літ. в шк. 2009. № 1. С. 22-26.
4. Лучкань Н. О. Вивчаємо риторику // Пед. пошук. 1996. № 2. С. 14-15
5. Риторика : навч. посіб. / Г. І. Гамова, Л. С. Загребельна, Т. В. Ковальова та ін. ; за заг. ред. П. О. Редіна. Х. : Вид-во ХарПІ УАДУ "Magіstr", 2002. 228 с.
6. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : [учеб. пос. для пед. вузов и ин-тов повышения квалификации]. М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
7. Симоненко В. Д., Фомин Н. В. Современные педагогические технологии : учеб. пос. Брянск : БГПУ, 2001. 395 с.
8. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика. Упор. О. Сидоренко, В. Чуба. К. : Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
9. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (case study) та його навчальні можливості // Глобалізація і Болонський процес : проблеми і технології : моногр. К. : МАУП, 2005. С. 173-199.

Німець Надія

Науковий керівник: доц. Синоруб Г. П.

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ПРЕСА: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

За сучасних умов інформаційні відносини набувають дедалі більшого значення в усіх сферах життя суспільства. Це обумовлює увагу до формування інформаційного простору, спрямованого на зміцнення української державності і всебічний розвиток громадянського суспільства. Саме гармонійне поєднання державних (національна безпека) та суспільних (свобода слова) елементів повинні з часом викристалізувати національний інформаційний простір продержавної орієнтації, в якому достатньо велике значення займає військова преса і журналістика.

Розвиток військової журналістики та військових ЗМІ неодноразово привертав увагу науковців. Останнім часом наукові студії конкретизовано у напрямку формування типології сучасних військових видань, отже, є підстави говорити про створення теоретичного підґрунтя у сфері дослідження військової преси (С. Горевалов, С. Кость, Г. Кривошея, О. Позняков, О. Покотило, В. Посмітна, С. Сегеда, П. Федоришин та ін.).

Однак, вважати всі проблеми, що стосуються військових видань, зокрема тих, які з'явилися під час збройного конфлікту на Сході України, остаточно розв'язаними ще зарано. Військові видання мають неабиякий вплив на аудиторію з високою пасіонарністю – військових, ветеранів, людей із активною громадянською позицією. Проте, закономірності та тенденції розвитку військових ЗМІ з часу початку конфлікту на Сході України майже не вивчалися науковцями, тому вважаємо дослідження цих питань надзвичайно актуальним.

Метою статті є обґрунтування теоретичних засад військової преси та її розвитку в сучасних умовах.

З 2014 р. в Україні надзвичайно затребуваними є матеріали та видання, зміст яких пов'язаний із військовим конфліктом на Сході України. У ході антитерористичної операції (АТО), яку в 2018 р. було перейменовано на Операцію об'єднаних сил (ООС), загинули сотні українців, відтак всі події, що відбуваються на Сході України, новини із зони АТО/ООС не просто цікавлять, а дуже гостро й активно сприймаються усім населенням України. Така ситуація посприяла розвитку військових видань.

Українська військова преса зародилася в системі постійного інформаційно-виховного впливу, у специфічному за своєю організацією та життєвим укладом армійському середовищі [8, с. 179]. За час свого становлення військові видання пережили періоди занепаду й піднесення. В процесі розвитку українська військова журналістика, формуючи своє, властиве тільки їй обличчя, водночас збагачувалась досвідом світової прогресивної журналістики.

У середовищі фахівців немає одностайної думки щодо змісту поняття «військова преса». Так, журналістикознавець Г. Кривошея [5] вважає, що в систему української преси не входять періодичні видання армії колишнього СРСР, що виходили в Україні російською мовою. Є праці дослідника О. Покотило [7], в яких йдеться про національно-патріотичну журналістику України, про військову журналістику, про пресу Українських січових стрільців – «Національно-патріотична журналістика України (друга половина XIX – перша половина XX ст.) (1995), «Українська військова журналістика: становлення і роль у національно-визвольних змаганнях за утворення незалежної держави (1914–1920) (1997), «Галицьке стрільцтво та його преса в боротьбі за українську державу: До 90-річчя ЗУНР» (2008).

У монографії ученого С. Горевалова [1] – «Військова журналістика України: історія і сучасність» (1998) обґрунтовано появу таких видань, як «Ідея і чин», «Стрілець», «Світ дитини», «Молоде життя», «Молода Україна», «Вістника» (донцовського), «Самопалу», «Зорі Галицької» та багатьох інших.

У 2016 р. вийшла праця «Журналістика і війна» дослідника С. Костя [3]. У вступі названо критерії, на підставі яких можна визначити належність періодичного видання до української військової преси. Це критерій видавця (армія, регулярна чи партизанська, армійська структура, військова, комбатантська чи парамілітарна організація, військово-наукові чи військово-історичні товариства); чинник аудиторії (видання для будь-якої вояцької аудиторії вже можна вважати військовим); критерій змісту (у виданні повинна переважати, військово-політична, військово-історична чи воєнна проблематика); критерій політико-ідеологічний (головною ідеологічною концептуальною засадою видання є українська національна ідея, ідея української державності); мовний чинник (видання повинно виходити українською мовою, хоча, зрозуміло, що проводити пропаганду ідеї української державності, висвітлювати українську військову історію чи українську військово-політичну думку можна на сторінках видань і будь-якою іншою мовою).

Якщо взяти до уваги ці критерії, то можна стверджувати, що військова преса охоплює багато видань різного типу [9]. Крім того, існує бібліографія досліджень з історії української військової преси. Зокрема, дослідження преси Легіону УСС, таборових видань часів Першої світової війни, військової преси періоду національно-визвольних змагань, таборових видань початку 20-х років, військової преси діаспори 20-30-х років, військової преси часів Другої світової війни (преса Дивізії «Галичина»), таборової преси часів другої половини 40-х років, військової преси ОУН-УПА-УГВР і українського збройного підпілля під час Другої світової війни й по війні.

Періодизація військової преси теж постає важливою теоретичною і методологічною проблемою [10]. В основу періодизації покладено ідею державності, оскільки ця ідея має всезагальний, універсальний характер у всіх аспектах буття українського народу. Отже, є підстави розглядати українську військову пресу початку століття (1900-1914), періоду Першої світової війни (1914-1918), українських визвольних змагань (1918-1920), міжвоєнної доби (1920-1939), Другої світової війни (1939-1945), повоєнного періоду (друга половина 40-х – початок 50-х років), другої половини XX ст. (початок 50-х років – 1991), пресу української незалежності (з 1991 р. і дотепер); окремо слід виділити військову пресу періоду військових дій на Сході України (з 2014 р.).

Важливо, що українську пресу вдало доповнює військова: «життєдіяльність українського народу була б неповною без військової преси». С. Кость виходить із того, що «структура преси – це сукупність (система) періодичних видань, що функціонує на певних ідейно-концептуальних і методологічних засадах, зумовлена життєдіяльністю держави, нації, суспільства, що відображає цю дійсність, що є виразником національних інтересів і сприяє виконанню історичної місії того чи іншого народу чи держави» [3, с. 113]. Можна додати, що й відображає дух, волю, настрої суспільства, його інтелектуальний, духовний, соціально-психологічний стан.

Слід врахувати, що українська військова преса значний період існувала в умовах недержавності. У пацифістському суспільстві нема потреби у військовій пресі, у військовому дискурсі, в медіатизації героїки війни, в морально-психологічній підготовці суспільства до можливих майбутніх кривавих битв за державність [8, с. 182]. Зрозуміло, що наявність у

соціальної структурі суспільства (держави) спеціальної військової касти (армії) як носія воєнних традицій і бойового духу важлива.

Відтак можна стверджувати, що військові видання формувалися протягом багатьох десятиріч у складному соціально-політичному середовищі. З часом вони набували певних ознак – утверджувались властиві тільки військовій періодиці проблемно-тематичні напрями, організовувалось читацьке середовище та специфічна для військовиків структура періодичних видань. Тому змістовно-фактологічний і художньо-технічний аналіз видань для військових допоміг виділити аспекти, на яких повинна базуватися кінцева типологія військових видань, а саме:

- наповненість видання вузькоспеціалізованою термінологією;
- співвідношення матеріалів, які стосуються безпосередньо військової тематики, та матеріалів іншого спрямування;
- обсяг видання та його періодичність;
- цільову аудиторію видання (вузькоспеціалізоване чи доступне пересічному читачеві);
- форму організації видання (державне, приватне).
- Перший і очевидний поділ військових видань, який базується на загальному аналізі військової періодици, пов'язаний із формою власності друкованого видання:
 - видання Міністерства оборони України;
 - видання інших військових державних структур;
 - видання вищих військових навчальних закладів;
 - приватні видання.

Наведена класифікація не об'єднує всі типологічні аспекти, необхідні для виведення універсального поділу видань, але, на нашу думку, вона має право на існування в загальній типології. Як і решту періодичних видань, військові можна поділити за характером матеріалів на інформаційно-аналітичні та на аналітико-інформаційні; за кількістю ілюстративного матеріалу – на видання з великою і малою кількістю ілюстративного матеріалу.

Однак, найголовнішим чинником, який може впливати на типологію видань, є військова термінологія. Наповнення видання вузькоспеціалізованими термінами робить його недоступним для нефаківців військової галузі і навпаки, якщо видання послуговується загальнонавчальними термінами, зберігаючи при цьому військову тематику, воно не створює інформаційного бар'єру між спеціалістами та пересічними читачами.

Отже, можна виділити такі види військових видань за термінологічним складом матеріалів:

- наукові видання для військових: текстовий матеріал передбачає використання науково-технічної військової термінології і призначений для науковців у галузі наук із військовим ухилом (журнал «Наука і оборона»);
- спеціалізовані (фахові) видання: використовують вузькоспеціалізовану термінологію і тяжіють до висвітлення питань окремої військової галузі – видання для льотчиків, прикордонників, моряків тощо («Авиация и время», «Прикордонник України», «Морська держава»);
- суспільно-політичні військові видання: використовують загально-навчальну термінологію, мають відносно різноманітне змістове наповнення, дотримуючись військової тематики («Військо України», «Народна армія»).

Оскільки роль військових ЗМІ полягає у формуванні позитивного іміджу навколо одного із основних інститутів державності – Збройних сил України, то для цього в умовах реформування армії військовій пресі потрібні реальні кроки, що можуть ґрунтуватися на таких рекомендаціях: активізації рекламної діяльності, інформаційних громадських акцій, побудованих на сучасних принципах керування суспільною думкою; оптимізації функціональних можливостей редакцій військових ЗМІ, постійної їх кореляції при визначенні пріоритетних тематичних напрямків; організаційно-штатному вдосконаленні. Зокрема, було б доцільним започаткувати при редакціях соціологічні служби. Для цього відпрацювати

відповідні штати, механізм збору, аналізу, поширення і збереження військово-соціологічної інформації; вжити заходи, спрямовані на підвищення тиражованості друкованої продукції військових ЗМІ; відродженні кращих традицій національної школи військової журналістики.

Питання військової преси залишається відкритим і передбачає нові дослідження у цьому напрямку. Українська військова преса переживає етап свого розвитку і набуває неабиякого значення в системі масової комунікації, тож у подальшому буде можливість визначити нові аспекти її функціонування, що суттєво доповнить викладену нами типологію.

Отже, сучасні українські видання для військових забезпечують читачів новинами про діяльність силових структур та оборонно-промислового комплексу, про підготовку військ та військове міжнародне співробітництво, соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей, про військово-патріотичне виховання молоді. Серед них є як офіційні видання Міністерства оборони, так і приватні видання для військових.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горевалов С. І. Військова журналістика України : історія і сучасність / С. Горевалов. – Львів : Львівська політехніка, 1998. – 388 с.
2. Горевалов С. І. Військові ЗМК в інформаційному просторі України : завдання й перспективи розвитку / Горевалов С. І., Зикун Н. І. // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. – 2013. – Вип. 38. – С. 250–256.
3. Кость С. Журналістика і війна : навч. посіб. / С. Кость. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 414 с.
4. Кость С. Нариси з історії української військової преси / Кость С., Тимчишин О., Федірко Н. – Львів : Світ, 1998. – 284 с.
5. Кривошея Г. Українська військова преса: з історії становлення / Г. Кривошея // Українська періодика : історія і сучасність. – Львів, 1993. – С. 75-79.
6. Позняков О. Висвітлення бойових подій на сторінках української військової періодики (1917–1921 рр.) / О. Позняков // Вісник (Літературознавчі студії). – К., 2001. – Вип. 3. – С. 279–283.
7. Покотило О. Становлення військових газет незалежної України та їх роль у реформуванні збройних сил / Покотило О., Сегеда С. // Гілея : науковий вісник. – 2014. – Вип. 80. – С. 115–120.
8. Посмітна В. В. Формування позитивного іміджу захисника як провідна комунікативна стратегія військових і правоохоронних видань України / В. В. Посмітна // Волинь філологічна : текст і контекст. – 2013. – № 2. – С. 179–185.
9. Сегеда С. П. Створення та розвиток української військової преси (XX – початок XXI ст.) : монографія. – Рівне : Овід, 2012. – 504 с.
10. Федоришин П. Преса і українська державність (1917–1920) / П. Федоришин. – Тернопіль, 1996. – 177 с.

Пасічник О.

Науковий керівник – проф. Куца О. П.

НОВАТОРСТВО ПОРТРЕТНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ В ОПОВІДАННЯХ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Проблема художнього психологічного аналізу – одна із вагомих у літературознавстві. Мистецькі пошуки у царині психології перебудували шкалу художніх орієнтирів – психологічний підтекст трансформувався у виразний психологічний зміст. У різних письменників прийоми художнього психологічного аналізу настільки специфічні, індивідуальні, що більшість з них залишається поза кадром теоретичного літературознавчого об'єктиву. Залежно від специфіки художньої традиції, жанрової версії твору, індивідуальної творчої манери, актуалізація психологічних описових фондів портретології здійснюється неоднозначно.

У художньому творенні та розвитку особистості визначальна роль належить портретові. О. Веселоський навіть зазначав, що історія портрета є у скороченому вигляді історією мистецтва. Звідси впливає актуальність і мета статті: окреслити специфіку поезики Винниченкового характеротворення. М. Жулинський писав про секрети творчості В. Винниченка у цій царині: «Митець володів даром органічного підпорядкування художньої структури твору ефективному емоційному «самовираженню» характерів, які в процесі